

стачання, протиерозійного захисту, рибицтво на їх базі мало підпорядковане значення;

– комплексно експлуатується 66,9 % малих водосховищ, аквакультурою охоплено лише 34,9 % цього водного фонду;

– екологічні умови досліджених водойм відповідають вимогам тепловодного рибного господарства;

– рибицтво на малих водосховищах забезпечує комплексність використання водних ресурсів, дає можливість отримати високоякісну рибну продукцію і поліпшити за рахунок біомеліоративного ефекту екологічну ситуацію у водоймах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Виноградов В.К. Растительная дна рыбы и новые объекты рыбоводства в аквакультуре России // Рыбоводство и рыболовство. – М., 1997. – 2. – С. 7-9.
2. Гринжевський М.В. Аквакультура України. – Львів: Вільна Україна, 1998. – 364 с.
3. Кудерский Л.А. Формы рыбного хозяйства во внутренних водоемах и их связь с экологическими ограничениями // VIII съезд гидробиологического общества РАН. – Калининград, 2001. – Т. 1. – С. 111 – 113.
4. Мамонтов Ю.П. Приоритеты рыбного хозяйства внутренних водоемов // Экспресс информация ВНИЭРХ. – М., 1990. – вып. 2. – С. 1 – 13.
5. Паламарчук М.М., Закорчевна Н.Б. Водний фонд України: Довідковий посібник. – К.: Ніка-Центр, 2001. – 392 с.
6. Ресурсозберігаюча технологія вирощування риби в малих водосховищах // І.М.Шерман, Г.П.Краснощок, Ю.В.Пилипенко та ін. – Миколаїв: Возможности Ким-мерии, 1996. – 53 с.
7. Справочник по водным ресурсам / Под ред. Б.И. Стрельца. – К.: Урожай, 1987. – 304 с.
8. Шерман И.М. Экология и технология рыбоводства в малых водохранилищах. – К.: Вища школа, 1992. – 214 с.
9. Шерман І.М., Пилипенко Ю.В., Краснощок Г.П., Борткевич Л.В., Кутіщев С.В. Поліпшення екологічної ситуації водойм зони іригації застосуванням пасовищної аквакультури // Наукові записки Тернопільського ДПУ. – 4 (15). – 2001. – С. 202 – 203.

УДК: 574.5 : 504.454 : (091)

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ХЕРСОНСЬКОЇ ГІДРОБІОЛОГІЧНОЇ СТАНЦІЇ НАН УКРАЇНИ

В.С.ПОЛІЩУК – к.б.н., Херсонська гідробіологічна станція НАНУ

Початок розвитку комплексних планомірних досліджень на нижньому Дніпрі та Дніпровсько-Бузькому лимані відноситься до 1950–х років і пов'язаний зі спорудженням Каховського водосховища. Для забезпечення експедиційних робіт в цьому районі у Херсоні в 1952 році була створена база флоту, яка стала основою для організації

Херсонської гідробіологічної станції [1].

У період 1951-1961 років дослідження проводилися, в основному, силами співробітників Інституту гідробіології АН УРСР, зокрема на ділянці Дніпра від Нової Каховки до Дніпровсько-Бузького лиману (у пониззі Дніпра, його заплавної водойми і пониззі річки Інгулець) під керівництвом В.В.Товбіна і А.М.Алмазова були проведені гідрохімічні дослідження, які дозволили з'ясувати деякі закономірності формування гідрохімічного режиму в зазначених ділянках річок та встановити зміни в цьому режимі, що відбуваються при зарегулюванні стоку. Крім того, був розроблений прогноз гідрохімічного режиму Каховського водосховища.

У Дніпровсько-Бузькому лимані дослідження проводилися під керівництвом одного з найвидатніших гідробіологів України Ю.М.Марковського. Результати цих досліджень у нижньому Дніпрі та Дніпровсько-Бузькому лимані лягли в основу ряду фундаментальних робіт з фауни [2, 3, 4,] і гідрохімії [5, 6, 7]. Наприкінці 50-х років комплексні дослідження на Дніпрі і Каховському водосховищі проводилися під керівництвом Я.Я.Цееба. Експедиційні роботи проводилися на науково-дослідному судні «Академік Зернов» (Рисунок 1). У результаті цих досліджень були з'ясовані особливості формування гідрохімічного та гідробіологічного режимів у пониззі Дніпра після перекриття річки греблею Каховської ГЕС [8] і дана загальна гідробіологічна характеристика Каховського водосховища, з'ясовані закономірності формування життєвих комплексів вищої водної рослинності, фітопланктону, зоопланктону, фітобентосу і зообентосу у перші роки його становлення [9].

Вивчення іхтіофауни у пониззі Дніпра в період зарегулювання стоку річки проводилося під керівництвом В.І.Володимирова. Було уточнено систему біологічної класифікації риб, вивчені умови їх розмноження на личиночних стадіях [10, 13].

Наприкінці 50-х – початку 60-х років під керівництвом А.М.Алмазова були продовжені гідрохімічні дослідження в пониззі Дніпра і лимані, які дозволили скласти прогноз зміни гідрохімічного режиму Дніпровсько-Бузької гирлової області в зв'язку з забором води з Дніпра на зрошення та обґрунтувати заходи щодо запобігання осолонення лиману [12, 13].

Статус гідробіологічної станції Херсонська база флоту одержала в грудні 1961 року, її завідувачем був В.Л.Брюзгін, а з 1966 по 1973 роки – Б.Ф.Григор'єв. У липні 1963 року станція одержала ділянку на 4-у Карантинному острові, де були побудовані лабораторні та господарські приміщення. З цього часу істотно зріс обсяг робіт, які здійснювались станцією самостійно і разом з іншими підрозділами Інституту гідробіології АН УРСР. У 1964–1965 роки В.Л.Брюзгіним були розроблені науково обґрунтовані рекомендації з промислу риби в пониззі Дніпра, рекомендовані ліміти вилову на підставі врожайності

покоління, відносної щільності стад, розмірного, вагового і вікового складу промислових риб [14].

У 1963-1966 роках під керівництвом Я.Я.Цееба був досліджений вплив зменшення об'єму стоку Дніпра на гідрохімічний режим, вищу водну рослинність, фіто-, зоопланктон, зообентос, зоофітос та іхтіофауну. У цих дослідженнях брали участь співробітники Інституту гідробіології: К.С.Бугай, О.І.Іванов, К.К.Зернов, Д.З.Гак, Г.Д.Приймаченко, К.С.Володимирова, Л.М.Зимбалевська, Г.А.Олівари, А.Ф.Фоменко, а також співробітники Херсонської гідробіологічної станції – Б.Ф.Григор'єв, С.Г.Залумі та інші. Підсумки досліджень були надруковані у збірнику «Дніпровсько-Бузький лиман» [15].

У 1966-1970 роках співробітниками гідробіологічної станції досліджувалися закономірності зміни гідробіологічного режиму, біологія риб та їх чисельність у гирлових областях річок Дніпра і Південного Бугу в зв'язку з комплексним використанням цих річок. Отримані матеріали стали основою для розробки прогнозу гідрохімічного режиму, кормової бази і рибопродуктивності пониззя Дніпра і Дніпровсько-Бузького лиману при забиранні стоку на водопостачання і зрошення.

Із 1970 року регіон робіт Херсонської гідробіологічної станції розширюється, дослідженнями охоплюються гирлові області Дунаю і Дністра. Уперше досліджуються мікро- і мезобентос гирлової області Дністра, а також видовий склад олігохет, ракоподібних, мізид і зоопланктон даного району. У цей період в пониззі Дніпра і Дніпровсько-Бузькому лимані були досліджені закономірності зміни гідрохімічного режиму під впливом зарегулювання Дніпра і скорочення його стоку. Вирішувались конкретні практичні питання, що мають важливе значення для водного і рибного господарства.

У 70-і роки гідробіологічною станцією була проведена велика робота з координації науково-дослідних робіт у Дніпровсько-Бузькій гирловій області. Зокрема станція взяла активну участь в організації і діяльності Робочої координаційної комісії з проблем нижнього Дніпра і Дніпровсько-Бузького лиману, що об'єднала зусилля вчених різних галузей науки, фахівців усіх міністерств і відомств, що працюють над проблемою нижнього Дніпра і Дніпровсько-Бузького лиману, брала активну участь в організації і проведенні першої (1970) і другої (1973) міжвідомчих науково-технічних конференцій по проблемі комплексного використання водних ресурсів пониззя Дніпра, була ініціатором проведення в травні 1970 року в Херсоні Другої республіканської конференції Української філії Всесоюзного гідробіологічного товариства і Пленуму Наукової ради з проблем гідробіології, іхтіології і використання біологічних ресурсів водойм.

Із кінця 1973 по 1975 роки завідувачем гідробіологічною станцією був В.І.Козлов. Співробітниками станції проводилось вивчення промислових запасів риб у Дніпровсько-Бузькій гирловій області. У ре-

зультаті була розрахована біопродуктивність, розроблені рекомендації з раціонального ведення рибного господарства в цьому районі.

У 1975-1977 роках станцією завідував І.Г.Іванега, а в 1978-1980 роках – Е.Я.Россова. У цей період станція разом з іншими відділами Інституту гідробіології проводила вивчення продукції окремих видів зоопланктону і зообентосу в умовах змін якості води і трансформації стоку Дунаю, Дністра і Південного Бугу. Крім того, був досліджений санітарно-біологічний стан нижнього Дніпра, зроблена порівняльна оцінка існуючих методик визначення якості води, вперше дана сапробіологічна характеристика домінуючих видів донних безхребетних, що живуть у водоймах, які періодично осолонюються.

За матеріалами цих досліджень були підготовлені кандидатські дисертації Н.Г.Александрової "Сучасний гідрохімічний режим і процеси самоочищення пониззя Дніпра від забруднюючих речовин, що надходять разом зі стічними водами Херсонського целюлозо-паперового комбінату" (1982) і Л.В.Борткевич "Корофіїди (*Crustacea, Amphipoda*) в гирлах рік і лиманів Північно-Західного Причорномор'я" (1983).

У 1977 році станцією разом з Херсонським сільськогосподарським інститутом і Херсонським відділенням УкрНДІРГ була організована перша Всесоюзна конференція з біології солонуватих вод, на якій розглядалися питання походження і природних особливостей солонуватоводних басейнів, первинного продуціювання і мікробіологічного режиму, екології та біогеографії солонуватих і материкових солоних вод, біології солонуватих вод шельфу, екології і фізіології солонуватоводних організмів, рибництва в континентальних водоймах з підвищеною мінералізацією, формування солонуватих вод.

Із 1980 по 2001 роки керівником гідробіологічної станції був В.С.Поліщук. У зв'язку з розробкою проекту будівництва водогосподарчого комплексу Дунай-Дніпро Херсонська гідробіологічна станція разом з рядом відділів Інституту гідробіології протягом 1981–1985 років під керівництвом О.І.Іванова проводила вивчення гідрохімічного і гідробіологічного режимів, біопродуктивності і процесів формування якості води в річці Дунай і лиманах північного Причорномор'я. Експедиційні роботи в Дніпровсько-Бузькій гирловій області виконувалися на НДС «Корвет» (Рисунок 2), а при комплексних експедиційних роботах за участю фахівців різних відділів Інституту гідробіології найчастіше використовувався флагман флоту Інституту – НДС «Топачевский». Крім науково-дослідних кораблів, гідробіологічна станція була забезпечена мікролабораторією «Нісса» та вантажним автотранспортом.

Крім пониззя Дніпра і Дніпровсько-Бузького лиману, дослідженнями були охоплені Березанський, Тилигульський і Хаджибейський лимани. У пониззі Дніпра і Дніпровсько-Бузькому лимані було налагоджене проведення біомоніторингу. Проведені дослідження дозволили вперше вивчити продукцію бактеріопланктону і продукційно-

деструкційні процеси в зазначених водоймах, дати оцінку біопродуктивності і санітарно-екологічного стану. Результати досліджень були узагальнені в збірнику [16] і монографіях [17, 18].

У 1985–1990 роках основні зусилля колективу станції були зосереджені на вивченні структурно-функціональних особливостей і біопродуктивності Дніпровсько-Бузької естуарної екосистеми, гідрохімічних і гідробіологічних процесів формування якості води в зв'язку з проектуванням перекриття Дніпровсько-Бузького лиману. Під керівництвом О.П.Оксіюк, В.С.Поліщука і В.Н.Жукінського була дана характеристика елементів гідрологічного режиму лиману, висвітлені особливості формування гідрохімічного режиму в умовах тривалого зарегулювання водного стоку Дніпра, встановлені взаємозв'язки між рівнем розвитку фітопланктону, первинною продукцією і деструкцією з однієї сторони і гідрохімічними умовами, що формуються під впливом водообміну лиману з морем і попусків води з Каховського водосховища з іншої.

У виконанні цих комплексних досліджень брали участь відомі вчені Інституту гідробіології і гідробіологічної станції: В.М.Тимченко, Л.А.Журавльова, О.І.Іванов, В.М.Якушин, Т.В.Головко, Г.А.Жданова, Н.Г.Александрова, Т.Г.Мороз, В.И.Лаврик, В.М.Клоков, О.А.Кузько та інші. Результати досліджень узагальнені в ряді монографій [19, 20, 21, 22] і багатьох наукових статтях. По донній фауні підготовлена кандидатська дисертація Т.Л.Алексенко «Молюски Дніпровсько-Бузької гирлової області і їх роль в екосистемі» (1991).

У період 1991-1995 років станцією вивчалось функціонування гідробіоценозів нижнього Дніпра і Дніпровсько-Бузького лиману при різних режимах попусків з Каховського водосховища. Ці комплексні дослідження виконувались відділом екології водойм північно-західного Причорномор'я, створеним на базі гідробіологічної станції в 1986 році під керівництвом В.С.Поліщука, а також відділами гідрології, гідрохімії, водної токсикології, іхтіології і санітарної гідробіології. У результаті проведених досліджень були встановлені закономірності формування гідролого-гідрохімічного режиму, структури планктонних і донних угруповань у заплавах водоймах пониззя Дніпра і Дніпровсько-Бузькому лимані в умовах різних режимів попусків з Каховського водосховища [23–27], вивчені особливості формування структури і функціонування гідробіоценозів. Результати цих досліджень стали вихідним матеріалом для розробки наукової концепції основ управління станом елементів екосистеми з метою поліпшення екологічної ситуації у водоймах і підвищення біопродуктивності.

Із травня 1996 по липень 1998 року Херсонська гідробіологічна станція в зв'язку з реорганізацією структури Інституту гідробіології входила до складу відділу гідрології і управління водними екосистемами, а потім вона отримала статус Херсонської науково-дослідної гідробіологічної станції Інституту гідробіології НАН України. У цей

період під керівництвом В.М.Тимченка та О.П.Оксіюк були продовжені розробки гідробіологічних основ керування станом екосистем і якістю води великих річок України. Була розроблена методологія екологічно-обґрунтованого керування станом екосистем і якістю води на ділянках зарегульованих річок, розташованих нижче гідротехнічних споруд. Основні положення цієї методології застосовані на гирловій ділянці Дніпра, що розташована нижче Каховської греблі, як модельному об'єкті. Результати цих досліджень надруковані в монографіях [28, 29].

Крім фундаментальних досліджень, станцією виконаний ряд господарських робіт, що мають практичне і теоретичне значення. Зокрема, у 1988–1990 роках за замовленням Укррибводу досліджувався вплив річкового стоку через греблю Каховської ГЕС на водообмін у заплавах водоймах пониззя Дніпра, кормову базу і відтворення рибних запасів. У результаті було встановлено, що водообмін у заплавах водоймах відбувається за рахунок переміщення водної маси з річки в озера і назад за зміни обсягу попусків з Каховського водосховища та згінно-нагінних коливань рівня води. Величина водообміну суттєво впливає на формування гідролого-гідрохімічного режиму, розвиток кормової бази і відтворення рибних запасів [30]. За результатами досліджень був розрахований обсяг меліоративних робіт для поліпшення водообміну у системі водойм і водотоків: Олексіївського, Голубового лиманів, протоки Розкопанка, озер Домаха та Білого, а також старорічища річки Гнилуша.

У 80-і роки під керівництвом В.С. Поліщука гідробіологічною станцією виконано ряд досліджень пов'язаних з оцінкою впливу вилучення і переміщення донних відкладів на екосистему Дніпровсько-Бузького лиману, зокрема з 1986 по 1992 роки проведено ряд робіт, які стосуються розробки Південно-Бузького родовища пісків. При цьому встановлено, що на ділянках вилучення піску погіршуються гідролого-гідрохімічні умови, пригнічується розвиток фіто– і зоопланктону, знижується чисельність і видове різноманіття риб. Розробка піщаного плато ставить під загрозу існування всього розманіття генфонду понто-каспійської фауни на значній акваторії лиману. У зв'язку з цим було рекомендовано вироблення піску проводити лише на обмежених ділянках до глибин не більш 8 м з наступною рекультивацією цих ділянок [31].

Із 1999 року по 2003 рік станцією виконується робота з оцінки впливу гідротехнічних робіт на стан гідроекосистеми Дніпровсько-Бузької гирлової області. З'ясовано, що в місцях вилучення ґрунтів у судноплавному каналі при днопоглиблювальних роботах, а також на ділянках скидання ґрунту основний екологічний збиток наноситься через зниження кормової бази риб, і насамперед макрзообентосу. Разом із тим, низький рівень розвитку донної фауни в судноплавному каналі зумовлюється гідролого-гідрохімічними умовами, різкими

змінами солоності, що призводять до загибелі прісноводних та морських форм бентосу [32, 33].

Херсонська гідробіологічна станція постійно бере участь у дослідженнях, спрямованих на збереження і збільшення рибних запасів Дніпровсько-Бузької гирлової області. Так, у період 1994-1996 років, були виконані роботи з оцінки стану запасів промислових видів риб у Дніпровсько-Бузькій гирловій області, розроблені біологічні обґрунтування і прогнози можливих виловів у пониззі Дніпра, П.Бугу і Дніпровсько-Бузькому лимані.

У 1982 році в експлуатацію вступив Херсонський експериментально-виробничий завод із розведення частикових риб для зариблення Дніпра. На прикладі цього заводу станція разом із відділом іхтіології Інституту гідробіології протягом ряду років під керівництвом Н.М.Харитонової вивчала продуктивні можливості ставів і ефективність деяких інтенсифікаційних заходів, спрямованих на підвищення рибопродуктивності, зокрема впливу комплексу азотно-фосфорних і калійних добрив на процеси первинного продуціювання, впливу щільності посадки корокових риб на рибопродуктивність. За результатами досліджень розроблялися рекомендації, спрямовані на підвищення біопродуктивності ставів. Матеріали досліджень узагальнені в ряді наукових статей [34-36].

Із лютого 2002 року станція одержала статус Гідробіологічної станції НАН України, директором призначено Т.Л.Алексенко. На період 2003-2005 років планується проведення досліджень із метою оцінки сучасного екологічного стану водойм Дніпровсько-Бузької гирлової області в умовах тривалого зарегулювання Дніпра. Ці комплексні дослідження проводяться разом з Інститутом гідробіології НАН України. У результаті виконання цих робіт будуть отримані матеріали, що дозволять з'ясувати особливості формування абіотичних умов, структури планктонних і донних співтовариств і іхтіофауни в пониззі річки і лиману, оцінити роль внутрішньоводоймових процесів у формуванні гідролого-гідрохімічного і гідробіологічного режимів в останнє десятиліття. Результати досліджень стануть основою рекомендацій з відтворення і раціонального використання гідробіоресурсів в залежності від режимів стоку Дніпра.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Полищук В.С. Краткий очерк истории Херсонской гидробиологической станции Института гидробиологии УССР // Вопросы гидробиологии нижнего Днепра и лиманов северного Причерноморья. – Киев: Наук. думка, 1987. – С. 3–8.
2. Марковский Ю.М. Зоопланктон Нижнего Днепра на участке Никополь–Днепро-Бугский лиман // Прогноз биологического режима Каховского водохранилища и низовьев Днепра. – Киев: Изд-во АН УССР, 1953. – С. 57-70.

3. Марковский Ю.М. Фауна беспозвоночных низовьев рек УССР, условия ее существования и пути использования. Ч. 2. Днепроовско-Бугский лиман. – Киев: Изд-во АН УССР, 1954. – 206с.
4. Оливари Г.А. Бентос нижнего Днепра // Тр. Ин-та гидробиол. АН УССР. – Киев, 1953. – № 31. – С. 35-61.
5. Товбин А.В., Алмазов А.М., Фельдман М.Б. и др. Гидрохимическая характеристика низовьев рек Днепра и Ингульца и прогноз режима Каховского водохранилища. – Киев: Изд-во АН УССР, 1954. – 216 с.
6. Алмазов А.М., Майстренко Ю.Г., Дятловицкая Т.Г. Гідрохімія Дніпровсько-Бузького лиману. – К.: Вид-во АН УРСР, 1959. – 195с.
7. Денисова О.І., Майстренко Ю.Г. Гідрохімія Каховського водоймища. – К.: Вид-во АН УРСР, 1962. – 200 с.
8. Денисова А.И. Закономерности изменения гидрохимического режима р. Днепр при зарегулировании его стока // Гідрохімічні матеріали. – 1968. – 44. – С. 16-27.
9. Цееб Я.Я., Ролл Я.В., Зеров К.К. и др. Каховське водоймище – К.: Вид-во. АН УРСР, 1964. – 303 с.
10. Владимиров В.И. Условия размножения рыб в Днепре и Каховское гидростроительство. – Киев: Изд-во АН УССР, 1953. – 148 с.
11. Владимиров В.И., Сухойван П.Г., Бугай К.С. Размножение рыб в условиях зарегулированного стока реки. – Киев: Изд-во АН УССР, 1963. – 396 с.
12. Алмазов А.М. Гидрохимия устьевых областей рек (Северное Причерноморье). – Киев: Изд-во АН УССР, 1962. – С.52-79.
13. Алмазов А.М., Денисова А.М., Майстренко Ю.Г., Нахшина Е.П. Гидрохимия Днепра, его водохранилищ и притоков. – Киев: Наук. думка, 1967. – 316 с.
14. Брюзгин В.Л. Методы изучения роста рыб по чешуе, костям и отолитам. – Киев: Наук. думка, 1969. – 186 с.
15. Дніпровсько-Бузький лиман / Відповід. ред. Іванов О.І., Бугай К.С. – К.: Наук. думка, 1971. – 499 с.
16. Вопросы гидробиологии нижнего Днепра и лиманов Северного Причерноморья / Ред. коллегия: Зимбалевская Л.И., Полищук В.С., Мороз Т.Г. – Киев: Наук. думка, 1987. – 121 с.
17. Лиманы Северного Причерноморья / Ред. коллегия: Полищук В.С., Замбриборщ Ф.С., Тимченко В.М. и др. – Киев: Наук. думка, 1990. – 203 с.
18. Оксик О.П., Иванов А.И., Журавлева Л.А. и др. «Цветение» воды и зарастание Днепроовско-Бугского лимана в аспекте их влияния на качество воды. – Киев, 1983. – 66 с.- Рукопись деп. в ВИНТИ, № 65-21-83.
19. Оксик О.П., Жукинский В.Н., Полищук В.С. и др. Оценка влияния попусков воды из Каховского водохранилища на эколого-санитарную ситуацию и биопродуктивность Днепроовско-Бугской устьевой области. – Киев, 1988. – 144 с. – Рукопись деп. в ВИНТИ, № 4768 – В 88.
20. Журавлева Л.А. Гидрохимия устьевой области Днепра и Южного Буга в условиях зарегулированного речного стока. –Киев: Наук. думка, 1988 –176с.
21. Тимченко В.М. Эколого-гидрологические исследования водоемов северо-западного Причерноморья. – Киев: Наук. думка, 1990. – 240 с.
22. Оксик О.П., Полищук В.С., Тимченко В.М. и др. Гидроэкологическая характеристика пойменных водоемов устьевой области Днепра. – Киев, 1990. – 157 с.– Рукопись деп. в ВИНТИ, № 301 – В 90
23. Оксик О.П., Полищук В.С., Тимченко В.М. и др. Гидроэкологическая характеристика пойменных водоемов устьевой области Днепра // Гидробиол. журн. – 1991. – 27, № 6. – с. 3-10.

24. Полищук В.С. Проблемы экологии пойменных водоемов Нижнего Днепра // Развитие гидробиологических исследований в Украине. – Киев: Наук. думка, 1993. – С. 147-161.
25. Журавлева Л.А., Александрова Н.Г. Внутригодовые колебания солености воды и органического вещества в Днепровском лимане // Там же. – С. 161–167.
26. Мороз Т.Г. Макрозоофитоз Днепровско-Бугской устьевой области после зарегулирования стока Днепра // Там же. – С. 191–199.
27. Мороз Т.Г. Макрозообентос лиманов и низовьев рек северо-западного Причерноморья. – Киев: Наук. думка, 1993. – 186 с.
28. Оксик О.П., Тимченко В.М., Полищук В.С. и др. Управление состоянием экосистемы и качеством воды в устьевом участке Днепра. Ч. I. – К.: Випол, 1996. – 64 с.
29. Оксик О.П., Тимченко В.М., Полищук В.С. и др. Управление состоянием экосистемы и качеством воды в устьевом участке Днепра. – Ч. II. – К.: Випол, 1997. – 47 с.
30. Полищук В.С., Гильман В.Л., Александрова Н.Г. и др. Пойменные водоемы Нижнего Днепра // Рыбное хозяйство. – 1989 – № 9. – С. 32-34.
31. Мороз Т.Г., Гильман В.Л. Влияние разработки залежей песков в Бугском лимане на абиотические условия и донную фауну // Гидробиол. журн. – 1989. – № 5. – С.18-22.
32. Полищук В.С., Алексенко Т.Л., Самойленко Л.М. и др. Влияние дноуглубительных работ и свалки грунтов на кормовую базу и ихтиофауну Днепровско-Бугского лимана // Наукові записки Тернопільського державного педуніверситету. Сер. біологія, спец. випуск: гідроекологія. – Тернопіль: Вид-во Тернопільського педінституту, 2001.- 3 (14). – С. 88-89.
33. Полищук В.С., Александрова Н.Г., Полищук А.В. Оценка влияния перемещения грунтов на абиотические условия и качество воды Днепровско-Бугского лимана // – Там же. – 4 (15) – С. 213–214.
34. Харитоновна Н.Н., Полищук В.С., Стеценко Л.И. и др. Продуктивность вновь построенных прудов Юга УССР и методы ее повышения // Рыбное хозяйство. – 1986. – № 40. – С. 27-33.
35. Харитоновна Н.Н., Полищук В.С., Стеценко Л.И. и др. Влияние комплекса азотно-фосфорных и калийных удобрений на процессы первичного продуцирования фито- и зоопланктона // Гидробиол. журн. – 1987. – 23, № 5. – С. 87-91.
36. Харитоновна Н.Н., Полищук В.С., Стеценко Л.И. и др. Влияние плотности посадки карповых рыб на их рост и естественную рыбопродуктивность прудов Юга УССР (на примере Херсонского рыбзавода) // Рыбное хозяйство. – 1989. – № 9. – С. 32-34.